Sisäministeriö LAUSUNTO SM2017-00153

PO Yli-Vakkuri Laura 04.05.2017

Viite
E 16/2017 vp

Asia
Perustuslakivaliokunta perjantai 5.5.2017 klo 9.30; Valtioneuvoston selvitys: Oikeus- ja sisäasioiden alan EU-tietojärjestelmät ja niiden kehittäminen

Sisäministeriö lausuu seuraavaa:

Euroopan turvallisuustilanne on heikentynyt viime vuosina. Turvallisuusuhat saavat uusia muotoja, muuttuvat kansainvälisemmiksi ja ovat luonteeltaan entistä useammin rajat ylittäviä ja monialaisia.

Turvallisuusuhat edellyttävät tehokkaita ja koordinoituja ratkaisuja EU:n tasolla. Paine tehostaa ulkorajavalvontaa ja lainvalvontaviranomaisten yhteistyötä sekä niiden käytössä olevia työkaluja kansalaisten turvallisuuden parantamiseksi on kasvanut. Oikeus- ja sisäasioiden sektorilla EU-tason tietojärjestelmien kehittämistä ja uusien järjestelmien käyttöönottoa pidetään välttämättömänä. Tavoitteena on tehostaa terrorismin torjuntaa ja parantaa muuttoliikkeen hallintaa. Muuttunut tilanne on johtanut siihen, että moni jäsenvaltio on muuttanut näkemyksiään.

On erittäin todennäköistä, että nykyisessä turvallisuustilanteessa henkilötietojen suojaa koskevat kysymykset mm. lainvalvontaviranomaisten pääsyn laajentamisesta EU-tason tietojärjestelmiin, henkilötietojen säilytysaikojen pidentämisestä ja henkilötietojen luovuttamisesta kolmansille maille tulevat pysymään EU:n asialistalla ja näitä koskevat ehdotukset tulevat saamaan jäsenvaltioiden keskuudessa merkittävää kannatusta. Tällä hetkellä on käynnissä neuvottelut Schengenin tietojärjestelmän (SIS) oikeusperustan uudistamisesta, Eurodac-asetuksen uudistamisesta, EU:n rajanylitystietojärjestelmän (EES) perustamisesta sekä Euroopan matkustajatieto- ja lupajärjestelmä (ETIAS) perustamisesta.

Useiden EU:n tason tietojärjestelmähankkeiden samanaikainen käsittely EU:ssa mahdollistaa järjestelmien kokonaistarkastelun. Kehitettäessä nykyisiä tietojärjestelmiä ja perustettaessa uusia sekä arvioitaessa tietojärjestelmien kokonaisarkkitehtuuria, on kunnioitettava EU-oikeudessa ja erityisesti EU:n perusoikeuskirjassa tunnustettuja perusoikeuksia, erityisesti henkilötietojen suojaa. EU-oikeudessa tunnustetaan myös oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen.

EU-tason tietojärjestelmiä koskevissa säädösehdotusneuvotteluissa Suomen säädösteksteihin esittämät tiukennusehdotukset, jotka ovat liittyneet käyttötarkoitussidonnaisuusperiaatteeseen, henkilötietojen säilytysaikojen pituuteen ja henkilötietojen luovuttamiseen kolmansille maille, eivät ole saaneet tukea. Suomi on tuonut neuvotteluissa kantaansa esille yleensä vähemmistössä tai jopa ainoana jäsenvaltiona.

EU:n laajuisia tietojärjestelmiä koskevat olennaisimmat horisontaaliset kysymykset

<u>Käyttötarkoitussidonnaisuusperiaate</u>

Käyttötarkoitussidonnaisuus on yksi EU-oikeudessa vahvistetuista keskeisistä tietosuojaperiaatteista. Perustuslakivaliokunta on pitänyt juuri käyttötarkoitussidonnaisuuden kannalta ongelmallisena

lainvalvontaviranomaisten pääsyä sellaisiin EU-laajuisiin tietojärjestelmiin, joiden pääasiallinen käyttötarkoitus on muu kuin rikostorjunta- tai poliisiyhteistyö.

EU:ssa on hyväksytty ehdotus lainvalvontaviranomaisten pääsystä Eurodac-järjestelmää ja tämän johdosta Eurodac-asetuksen oikeusperustaa on muutettu asianmukaisesti. Lainvalvontaviranomaisille esitetään pääsyä EES:ään ja ETIAS:een ja tämä on huomioitu ehdotusten oikeusperustoissa. Sisäministeriö on pitänyt tarkoituksenmukaisena, että lainvalvontaviranomaisten pääsystä säädetään perussäädöksessä sen sijaan, että säädöstä alettaisiin keinotekoisesti jakaa kahtia: yksi säädös lainvalvontaviranomaisten pääsystä tiettyyn tietojärjestelmään ja toinen säädös ko. järjestelmästä muutoin.

Henkilötietojen säilytysajat

Tietojen säilytysaika henkilörekisterissä on perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan yksi henkilötietojen suojan kannalta tärkeistä sääntelykohteista. Sisäministeriön pitää kannatettavana pääsääntönä sitä, että tietoja säilytetään vain se aika, mikä on tarpeen sen tavoitteen saavuttamiseksi, jonka vuoksi tiedot on tallennettu. Tällainen menettely on hyväksytty esimerkiksi SIS-asetusten yhteydessä.

Viimeaikaisissa EU-säädösehdotuksissa komissio on esittänyt henkilötietojen yleiseksi säilyttämisajaksi 5 vuotta. Aikaisemmin esimerkiksi SIS:n osalta määräaika oli 3 vuotta.

Tietojen luovuttaminen kolmansille maille

EU:n tietosuojalainsäädäntö lähtökohtaisesti kieltää henkilötietojen siirtämisen EU:sta sellaisille kolmansille maille, jotka eivät takaa riittävää tietosuojan tasoa. EU:n tietosuojalainsäädännössä säädetään kuitenkin erilaisista tiedonsiirtomekanismeista, joiden avulla kansainväliset tiedonsiirrot myös näihin maihin voidaan toteuttaa säilyttämällä samalla korkea tietosuojan taso.

SIS:stä ja Eurodacista ei voimassa olevien asetusten mukaan saa luovuttaa tietoja kolmansille maille. Komission ehdotuksen mukaan myöskään ETIAS:sta tietoja ei luovuteta kolmansille maille.

Poikkeuksena edellisestä komission on esittänyt, että SIS:stä voisi luovuttaa palautettavaa henkilöä koskevia tietoja pääsäännöstä poiketen kolmannelle valtiolle henkilön tunnistamista ja matkustusasiakirjan myöntämistä varten. On ymmärrettävää, ettei kolmas valtio hyväksy palautusta, jos sillä ei ole tiedossa palautettavan henkilön henkilöllisyys. Suomi pitää komission ehdotusta siten kannatettavana. Myös EES-järjestelmää osalta pääsääntönä on tietojen luovuttamiskielto kolmansille maille mutta, johon kuitenkin on tehty tarkkaan rajattuja poikkeuksia tiettyjen intressien turvaamiseksi, erityisesti terrorismin ja muun vakavan rikollisuuden torjumiseksi.

Suomen kannan muodostamisesta

Suomi painottaa neuvotteluissa sitä, että EU-sääntelyssä huolehditaan riittävistä tietosuojatakeista ja että lainsäädäntö valmistellaan huolellisesti. Samalla Suomi profiloituu EU:ssa maana, joka tukee toimivaltaisten viranomaisten työn tehostamista terrorismin ja muun vakavan rikollisuuden torjunnassa ja muuttoliikekriisissä.

Tietosuojaa koskevien ratkaisujen tulisi olla mahdollisuuksien mukaan johdonmukaisia suhteessa muissa vastaavissa järjestelmissä omaksuttuihin ratkaisuihin. Se, että eri järjestelmien osalta omaksuttaisiin samansuuntaiset ratkaisut, voisi tukea viranomaistoimintaa ja vähentää hallinnollista taakkaa. Samaan asiakokonaisuuteen tai henkilöryhmään (esim. 3. valtioiden kansalaiset) liittyvien säädösten ja niitä koskevien ehdotusten yhteisvaikutuksia tulisi pyrkiä arvioimaan

Säädöshankkeisiin liittyvien yksityiskohtien hyväksyttävyyttä arvioidaan viime kädessä osana neuvotteluissa saavutettavaa kokonaisratkaisua. Tällöin tehdään poliittinen arvio siitä, kuinka hyvin säädösehdotus kokonaisuudessaan vastaa Suomen neuvottelutavoitteita ja miten se nivoutuu osaksi laajempaa EU:n sääntelykokonaisuutta. Tällainen arvio saattaa tulla ajankohtaiseksi silloin, mikäli Suomen kaikista ponnisteluista huolimatta lainsäädäntöesitys olisi kokonaisuudessaan jäsenmaiden suuren enemmistön hyväksyttävissä ja samalla jokin tietojärjestelmän yksityiskohdan ratkaisu esimerkiksi säilytysajan pituuden osalta ei olisi Suomen tavoitteiden mukainen.

Komission jatkotyö

Komissio on esittänyt pitkällä aikavälillä harkittavaksi toimenpiteitä, joilla lisättäisiin kaikkien EU:n laajuisten tietojärjestelmien yhteensopivuutta ja yhteiskäyttöä. Näitä toimenpiteitä valmisteltiin komission asettamassa korkean tason työryhmässä, joka antoi loppuraporttinsa huhtikuun lopussa.

Työryhmä esitti, että on välttämätöntä ja teknisesti toteutettavissa pyrkiä EU:n laajuisten tietojärjestelmien yhteensopivuuden lisäämiseen tietosuojavaatimuksen huomioon ottaen seuraavilla osa-alueilla:

- yksi hakutoiminto (single-search interface) eri EU-tason järjestelmiin
- biometristen tietojen vertailutyökalu, joka vertaa eri EU-järjestelmiin tallennettuja biometrisiä tunnisteita toisiinsa
- eri tietojärjestelmien yhteinen ”tietovarasto”

Euroopan tietosuojavaltuutettu ja perusoikeusviraston edustajat osallistuivat työryhmän työhön.

LIITTEET

Asiasanat

Hoitaa

Tiedoksi
